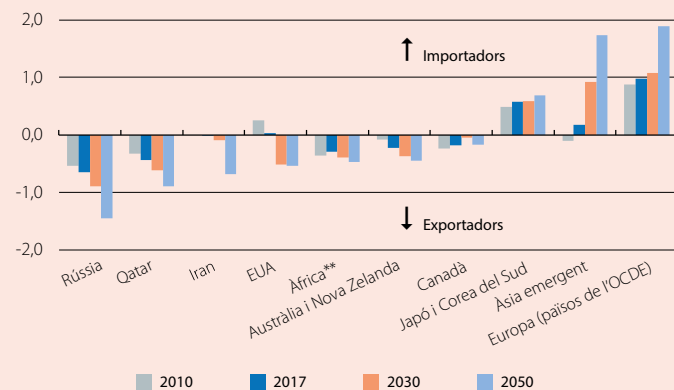

La geopolítica de l'energia

Què creu que passaria si, de sobte, el país on vostè resideix no tingués accés a les fonts d'energia estrangeres i els sistemes d'emergència no poguessin proveir tot el sistema al llarg de, diguem-ne, una setmana? És evident que aquesta situació (tot i que es tracti d'un cas extrem!) tindria unes conseqüències molt adverses per a la vida quotidiana de tots els ciutadans i unes implicacions macroeconòmiques molt negatives. Aquesta situació serveix per mostrar la rellevància d'accedir a les fonts d'energia de forma contínua i a un preu assequible. Així, els països que controlen les fonts d'energia poden protegir millor els interessos nacionals i, de retruc, exercir una influència econòmica i política a nivell internacional, mentre que les economies dependents de les importacions de combustibles fòssils poden patir problemes de seguretat energètica. En aquest sentit, l'actual *mix* energètic ha gestat unes relacions geopolítiques concretes, amb un pes molt important dels exportadors nets de petroli (els membres de l'OPEP i Rússia, principalment). Atesos els canvis que s'aproximen i que forjaran el *mix* del futur, ens hem de preguntar quins estats poden guanyar influència geopolítica, quins la poden perdre i si les aliances vigents en l'actualitat ho continuaran sent per molt de temps.

Principals exportadors i importadors nets de gas natural

(Bilions de quilowatts per hora)*

Notes: * És un terme de consum i es defineix per veure la potència energètica utilitzada durant un període de temps, en aquest cas una hora. ** Els principals exportadors de l'Àfrica són Nigèria, Algèria i Líbia.
Font: CaixaBank Research, a partir de dades de l'EIA.

Com hem vist a l'article «El *mix* energètic del futur», d'aquest mateix Dossier, el consum energètic mundial continuarà augmentant, com a mínim, fins al 2030, sobretot a causa de l'embranchada de les economies asiàtiques emergents, tot i que ho farà a un ritme molt inferior al del creixement econòmic. Així mateix, el canvi en la composició de les fonts energètiques previst per als propers anys generarà un augment de la demanda de gas natural i d'energies renovables, en detriment del petroli i del carbó. Aquestes dinàmiques tindran dues implicacions principals a nivell geopolític. D'una banda, el major ús de les energies renovables permetrà a les economies que les impulsin a ser més independents energèticament, ja que podran consumir una energia produïda al propi territori. Un dels millors exemples de país gairebé independent energèticament és Islàndia, on més del 80% de l'energia consumida prové de fonts energètiques renovables obtingudes al seu territori (principalment, energia geotèrmica i hidràulica).¹ Les energies renovables, per tant, permetran reduir la dependència energètica, però, en l'actualitat, l'electricitat generada mitjançant fonts renovables i la produïda amb qualsevol altra font energètica no poden recórrer grans distàncies, de manera que és difícil exportar-la i, conseqüentment, guanyar influència geopolítica.

De l'altra, l'increment de consum de gas natural en detriment del carbó permetrà als països exportadors de gas guanyar pes en les relacions internacionals, mentre que els principals exportadors de carbó i de petroli el perdran.² Un exemple d'aquesta nova tendència que ja s'ha produït és la sortida de Qatar com a membre de l'OPEP anunciada al final del 2018, després de la qual el ministre d'Energia del país va argumentar que es tractava d'una decisió estratègica per concentrar-se en l'extracció i en la distribució de gas natural.³

De l'altra, l'increment de consum de gas natural en detriment del carbó permetrà als països exportadors de gas guanyar pes en les relacions internacionals, mentre que els principals exportadors de carbó i de petroli el perdran.² Un exemple d'aquesta nova tendència que ja s'ha produït és la sortida de Qatar com a membre de l'OPEP anunciada al final del 2018, després de la qual el ministre d'Energia del país va argumentar que es tractava d'una decisió estratègica per concentrar-se en l'extracció i en la distribució de gas natural.³

Així, els principals beneficiats d'aquest increment en l'ús del gas natural seran els majors exportadors nets actuals (Rússia i Qatar) i també els que s'espera que augmentin les exportacions netes en els propers anys (segons les estimacions de l'Administració d'Informació d'Energia dels EUA –EIA, per les sigles en anglès–, l'Iran i els EUA, principalment). D'altra banda, els damnificats pel nou *mix* energètic seran l'Àrab Saudita, ja que el pes relatiu del petroli en el nou *mix* serà menor, i els principals exportadors mundials de carbó, Austràlia i Indonèsia, les exportacions dels quals es dirigeixen a l'Índia i, sobretot, a la Xina.⁴ No obstant això, gràcies a les seves abundants reserves de gas natural, Austràlia aconseguirà atenuar, per la via d'un augment de les exportacions de gas, l'impacte negatiu que li comportarà el procés de descarbonització que s'espera a la Xina.

1. El 19% restant correspon gairebé tot a petroli consumit en el transport de vehicles terrestres i marítims. Dades publicades per l'Autoritat de l'Energia Nacional d'Islàndia.

2. Malgrat que els exportadors nets de petroli vegin augmentar les vendes de cru, relativament perdran rellevància en favor dels exportadors de gas natural.

3. La seva sortida de l'OPEP també va estar motivada pel bloqueig diplomàtic que l'Àrab Saudita (l'estat més influent del càrtel) i sis països més han aplicat a Qatar des del 2017.

4. Tot i que la Xina és el major productor de carbó del món, és un importador net d'aquest combustible.

L'augment del consum de gas natural no solament beneficiarà els països exportadors d'aquest combustible, ja que, en transportar-se principalment per gasoductes, els països situats en punts estratègics també se'n podran beneficiar políticament i econòmicament. Un clar exemple d'això és Turquia, per on circula un gasoducte que distribueix el gas provinent del Mar Caspi fins al sud d'Europa. No obstant això, l'augment esperat de l'ús de gas natural liquat (GNL) moderarà la influència d'aquests països de pas. Aquest gas processat pot ser transportat a grans distàncies mitjançant vaixells mercants, sempre que els ports receptors n'estiguin preparats,⁵ la qual cosa facilita una major homogeneïtzació del preu del gas a nivell internacional i un major poder de negociació dels països importadors, ja que augmenta el ventall de possibles venedors.

En aquest entorn canviant, centrant-nos en la situació d'Europa, un pilar fonamental de l'estratègia de la UE és reforçar la seguretat energètica de la regió, la qual cosa passa per reduir l'alt grau de dependència energètica de l'exterior.⁶ En l'actualitat,

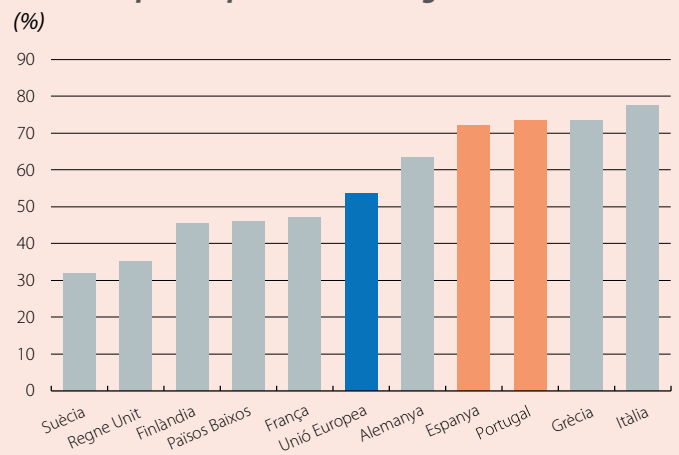
més de la meitat de l'energia que es consumeix a la regió és importada, un fenomen que s'observa, sobretot, en els combustibles fòssils (en l'actualitat, s'importa el 90% i el 69% del petroli i del gas natural que es consumeix, respectivament, i, segons les estimacions de la Comissió Europea, la dependència importadora d'aquests combustibles augmentarà lleugerament), amb Rússia i Noruega com a principals socis comercials. En aquest sentit, la UE ha mostrat una certa preocupació per la possibilitat que disruptcions en l'oferta d'aquests productes, causades per fallades en la infraestructura o per disputes polítiques o comercials, facin més vulnerables els països membres que depenen més del gas i del petroli rus, com va succeir el 2009, quan Rússia va interrompre el proveïment de gas natural a l'Europa de l'Est pel seu conflicte amb Ucraïna, país que, fins llavors, era la principal porta d'entrada del gas rus al conjunt d'Europa. El treball que cal realitzar en aquesta línia hauria de passar per augmentar la producció energètica dins la UE (sobretot mitjançant un increment de l'energia renovable), per reforçar el mercat energètic intern i per diversificar les rutes d'entrada i l'oferta de països exportadors. Sobre aquesta diversificació, la Comissió Europea esmenta que, a més de reforçar els llaços teixits amb els socis actuals (principalment, Noruega, Rússia i l'Àrab Saudita), és necessari millorar les aliances amb nous socis al Mar Caspi (principalment, l'Azerbaidjan i Turkmenistan). Així, estimen que la UE podrà ser una regió una mica més independent energèticament i, sobretot, amb uns proveïdors més diversificats.

Si entrem amb més detall a la península ibèrica, la situació és una mica més adversa que al conjunt de la UE, ja que ni Portugal ni Espanya tenen reserves de petroli o de gas natural i la seva situació geogràfica dificulta un accés ple al mercat intern europeu. Això deixa aquests països amb una de les taxes més altes de dependència energètica de la UE (vegeu el segon gràfic). Per aquest motiu, el Pla Nacional Integrat d'Energia i Clima proposat pel Govern espanyol pretén disminuir aquesta taxa en 15 p. p. el 2030, gràcies, sobretot, a una reducció de la intensitat energètica i a un ús més intensiu de les energies renovables.⁷ A més de l'augment en la generació d'energia mitjançant fonts renovables, en el *mix* energètic ibèric, augmentarà el pes del gas natural, el major exportador del qual és Algèria, que va acaparar el 45% i el 35% de les importacions d'aquest combustible a Espanya i a Portugal el 2017, respectivament.⁸ Les alternatives per dependre menys del gas algerià passen per incrementar les importacions de GNL (provinent, sobretot, dels EUA) i per reforçar els llaços amb el mercat energètic europeu. De fet, si aquestes alternatives es desenvolupessin de forma satisfactòria, la península ibèrica pot contribuir a reduir la dependència energètica europea de Rússia, ja que es pot convertir en una pujant porta d'entrada del gas procedent de l'altre costat de l'Atlàntic i d'Algèria.

En suma, les relacions internacionals forjades mitjançant les fonts d'energia continuaran canviant, aquesta vegada, probablement, en benefici dels estats exportadors de gas. No obstant això, l'ús més eficient de l'energia i l'aposta per les fonts renovables permetran que els països que les desenvolupin de forma correcta es puguin independitzar energèticament. I és que, com va dir l'expresident dels EUA Jimmy Carter el 1979, «ningú no podrà embargar mai la llum del sol».

Ricard Murillo Gili

Unió Europea: dependència energètica el 2016 *

Nota: * Eurostat defineix la dependència energètica com la ràtio entre les importacions netes d'energia i el consum energètic total.

Font: CaixaBank Research, a partir de dades d'Eurostat.

5. A la península ibèrica, hi ha en l'actualitat ports habilitats per al GNL a Barcelona, Bilbao, Huelva, Sagunt, Cartagena, Ferrol, Gijón i Sines (Portugal).

6. Vegeu Comissió Europea (2014), «Estratègia Europea de la Seguretat Energètica», comunicació de la Comissió al Parlament Europeu i al Consell.

7. Per a més detalls, vegeu l'article «El nou mix energètic a la península ibèrica: el combat contra l'escalfament global», en aquest mateix Dossier.

8. De fet, el major exportador de gas natural a Portugal és Espanya, amb el 45%, la major part del qual prové, probablement, d'Algèria. Per aquest motiu, la dependència energètica de Portugal d'Algèria és més gran del que reflecteix el 35%.